

HÖGSTA FÖRVALTNINGSDOMSTOLENS DOM

Mål nr
920-19

meddelad i Stockholm den 28 september 2020

KLAGANDE
AA

MOTPART
Skatteverket
171 94 Solna

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE
Kammarrätten i Göteborgs dom den 30 januari 2019 i mål nr 4738-18

SAKEN
Byte av efternamn

HÖGSTA FÖRVALTNINGSDOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta förvaltningsdomstolen bifaller överklagandet och förklarar att Magård får förvärfvas som efternamn.

BAKGRUND

1. En person kan få byta sitt efternamn till ett nybildat efternamn under vissa förutsättningar, bl.a. att det nybildade efternamnet inte kan förväxlas med ett efternamn som är mindre vanligt förekommande.

Dok.Id 220486

Postadress
Box 2293
103 17 Stockholm

Besöksadress
Birger Jarls torg 13

Telefon
08-561 676 00
E-post:
hogstaforvaltningsdomstolen@dom.se
www.hogstaforvaltningsdomstolen.se

Telefax
08-561 678 20

Expeditionstid
måndag–fredag
08:00–16:30

DOM

Mål nr
920-19

2. AA ansökte om att få förvärva det nybildade efternamnet Magård. Skatteverket ansåg att namnet kan förväxlas med det redan förekommande efternamnet Magaard, som bärs av tio personer i landet, och avslog hans ansökan. Skatteverket menade att även om stavningen skiljer sig åt är namnen förväxlingsbara i vardagligt språkbruk eftersom ordet ”gaard” finns i det danska och norska språket och detta är bekant i Sverige och kan lätt associeras till här.
3. Förvaltningsrätten i Göteborg och Kammarrätten i Göteborg gjorde samma bedömning som Skatteverket och avslog AAs överklaganden.

YRKANDEN M.M.

4. AA yrkar att han ska få förvärva efternamnet Magård och anför följande. Namnen Magård och Magaard skiljer sig åt uttals- och stavningsmässigt och uppfattas som olika namn visuellt. Det är inte allmänt känt i Sverige att aa ska uttalas å enligt norska och danska språkregler.
5. *Skatteverket* bestrider bifall till överklagandet och anför att det föreligger risk för förväxling mellan efternamnen när det gäller stavning, uttal och namnens visuella intryck.
6. *Institutet för språk och folkminnen* har i ett yttrande som inhämtats av Högsta förvaltningsdomstolen anført följande. Förväxlingsrisken mellan Magård och Magaard är påtaglig avseende uttalet och skillnaden gällande det visuella är marginell. Stavningen är en spegling av uttalet. Enligt rådande stavningsnorm i svenskan motsvaras å-ljudet av bokstaven å. I fråga om personnamn finns dock en viss frihet till alternativ stavningsnorm, som i det befintliga namnet Magaard. Dubbelbeteckningen av vokalen a motsvarar således en traditionell stavning av å-ljudet. Aa som tecken för å-ljudet har historiskt funnits också i svenskan, även om

det levde kvar längre i norskan och danskan. I de två andra skandinaviska språken stavades å-ljudet med dubbelt aa ända in på 1900-talet. I dag förekommer det framför allt i våra namn. I danska och norska namn är aa-stavningen av å-ljudet naturligt nog vanligare, men även i svenskan finns flera exempel på efternamn där å-ljudet stavas aa. Flera av namnen med –gaard kommer från våra nordiska grannländer men det finns även svenska efternamn som har en s.k. dekorativ stavning med –gaard i stället för –gård, vilket i det här fallet motsvarar en historisk stavning av å-ljudet. Det är allmänt vedertaget att uttalet av aa är å i personnamn. Att man i sammanhang där de skandinaviska tecknen å, ä och ö saknas (t.ex. vid flygbokningar) ofta väljer att stava å-ljudet som aa tyder på att detta är allmänt omfattad kunskap om denna stavningsvariant. Mot bakgrund av detta anser institutet att det tydligt föreligger förväxlingsrisk mellan det sökta efternamnet Magård och det befintliga Magaard.

SKÄLEN FÖR AVGÖRANDET

Frågan i målet

7. Frågan i målet är om efternamnet Magård kan förväxlas med efternamnet Magaard. Särskilt aktualiseras frågan om vilken hänsyn som ska tas till äldre eller utländska språknormer vid bedömningen av förväxlingsrisken.

Rättslig reglering m.m.

8. Av 13 § första stycket lagen (2016:1013) om personnamn framgår bl.a. att en person får byta sitt efternamn till ett nybildat efternamn om förutsättningarna i 14–19 §§ är uppfyllda eller om det annars finns särskilda skäl. Enligt 15 § första stycket 1 får en person endast byta till ett efternamn som inte kan förväxlas med ett efternamn som någon annan lagligen bär. I 16–19 §§ finns vissa undantag från

DOM

Mål nr
920-19

15 § som inte är aktuella i målet, bl.a. att en person får byta till ett efternamn som lagligen bärs av minst 2 000 personer.

9. Lagen om personnamn trädde i kraft den 1 juli 2017. Dessförinnan gällde namnlagen (1982:670). I 13 § första stycket 1 den lagen fanns en motsvarande bestämmelse om förväxlingsrisk, dock med den skillnaden att endast ett efternamn som lätt kunde förväxlas med ett efternamn som någon annan enligt lag bar eller hade rätt att bära kunde vägras godkännande. En identisk reglering fanns i 10 § första stycket 1 i den äldre namnlagen (1963:521).
10. I förarbetena till dessa två äldre namnlagar betonades att det vid prövningen av frågan i vad mån förväxlingsrisk förelåg borde en rent språklig bedömning av likhet och förväxlingsrisk vara ett centralt moment. Det avgörande skulle dock vara huruvida förväxling i det praktiska livet kunde befaras. (Prop. 1963:37 s. 92 och prop. 1981/82:156 s. 60.)
11. År 2009 tillsattes den parlamentariska Namnlagskommittén. Den ansåg att det i dåvarande praxis skett ett successivt avståndstagande från en i huvudsak språklig bedömning av förväxlingsrisken och att detta hade försvagat namnskyddet i förhållande till hur lagstiftaren föreställde sig att 13 § första stycket 1 i 1982 års namnlag skulle komma att tillämpas. Enligt kommittén var det uppenbart att många av de efternamn som hade godkänts inte skulle ha godkänts om bedömningen av den språkliga likheten mellan namnen hade fått utgöra ett centralt moment. Som klara exempel på detta angavs Milmark (motanfödda namn Millmark och Milemark), Nomell (motanfört namn Numell), Hölje (motanfört namn Höljö) och Anderhed (motanfört namn Andered). Enligt kommittén låg dessa namnkonstellationer så nära varandra både visuellt och fonetiskt att det inte rådde något tvivel om att förväxlingsrisk förelåg från språklig synpunkt. (SOU 2013:35 s. 374.)

12. Enligt kommittén utgjorde den dåvarande lagtextens ordalydelse, att bara lätt förväxlingsbara namn skulle vägras godkännande, grundorsaken till det beskrivna problemet. För att komma till rätta med problemet föreslog kommittén därför att kvalifikationen lätt skulle utgå ur lagtexten. På detta sätt menade kommittén att hinder i princip kommer att föreligga så snart förväxling objektivt sett kan ske. Genom att slopa kvalifikationen lätt återförs enligt kommittén rättsläget till ett tillstånd där den språkliga likheten står i centrum för bedömningen av förväxlingsrisken, men där det vid sidan härav också är möjligt att beakta andra faktorer, såsom hur namnen uppfattas visuellt, hur vanligt och välkänt det motanförda namnet är i landet eller att namnen trots språklig likhet ger helt olika associationer eller tvärtom, dvs. att namnen trots avsevärd språklig olikhet ger ensartade associationer. (A. SOU s. 375 f.)
13. Lagen om personnamn syftar rent allmänt till att den enskildes möjligheter att själv välja sitt namn stärks. När förväxlingsrisk föreligger så är dock syftet det motsatta. I den proposition som låg till grund för lagen uttalar regeringen att den delar kommitténs bedömning att kravet på förväxlingsrisk bör skärpas något genom att kvalifikationen lätt avskaffas. Syftet med skärpningen är att det blir något svårare att byta till ett efternamn som påminner om ett annat namn. Detta motiveras med att den enskildes valfrihet inte får inkräkta på någon annans namnrätt. (Prop. 2015/16:180 s. 20 och s. 48.)
14. I författningskommentaren anges att förväxlingsrisk kan föreligga om det finns likheter i stavning eller uttal. Det är den språkliga likheten som ska stå i centrum för bedömningen av förväxlingsrisken. Hänsyn ska dock tas till andra faktorer, som att namnen trots språklig likhet uppfattas olika visuellt. Även den konkreta förväxlingsrisken ska alltså bedömas. (A. prop. s. 107.)

15. I praxis har den konkreta förväxlingsrisken ansetts vara större om det redan förekommande efternamnet är allmänt känt (se RÅ 2003 ref. 97).

Högsta förvaltningsdomstolens bedömning

Allmänt om prövningen av förväxlingsrisken

16. Vid bedömningen av förväxlingsrisken är det den språkliga likheten beträffande uttal och stavning som ska stå i centrum. Det är inte längre avgörande huruvida förväxling i det praktiska livet kan befaras (jfr punkterna 10 och 14).
17. Någon närmare vägledning om hur stor likhet som krävs för att förväxlingsrisk ska föreligga ges inte i förarbetena. Genom de exempel som Namnlagskommittén redovisade som klara exempel på när förväxlingsrisk föreligger, och genom påpekandet att hinder i princip föreligger så snart förväxling objektivt sett kan ske (se punkterna 11 och 12), kan den slutsatsen dras att det i vart fall måste finnas en tydlig skillnad i stavning och uttal, och detta redan vid en hastig jämförelse mellan namnen och vid vardagligt tal.
18. Ett namnbyte kan dock godkännas trots att det föreligger en språklig likhet. Detta får ske när det inte finns någon konkret förväxlingsrisk, t.ex. när det finns en likhet beträffande uttalet eller stavningen men där det ändå finns sådana skillnader i stavningen att efternamnen uppfattas som olika namn rent visuellt vid en jämförelse mellan namnen i deras helhet.

Äldre och utländska stavningsnormer

19. I målet aktualiseras frågan om hur man ska bedöma den språkliga likheten mellan två namn när det redan förekommande efternamnet uttalas på ett visst sätt till följd av äldre eller utländska stavningsnormer.

20. Mot bakgrund av att lagstiftningen syftar till att stärka skyddet för bärare av redan förekommande efternamn, skulle det kunna anses att uttal enligt äldre eller utländska stavningsnormer i hög utsträckning bör respekteras. Det finns dock inget uttalande i förarbetena som tyder på att en sådan tolkning är avsedd. Mot en sådan tolkning talar att, utöver bedömningen av den språkliga likheten, hänsyn även ska tas till den konkreta förväxlingsrisken. Det kan t.ex. vara så att ett efternamn med en äldre stavning och ett efternamn med en modern stavning ska uttalas på ett identiskt sätt enligt den äldre stavningsnormen. I ett sådant fall kan intresset hos bärare av namnet med den äldre stavningen få stå tillbaka om namnen kan uppfattas som olika namn rent visuellt.
21. Förväxlingsrisken måste i stället bedömas utifrån hur spridd vetskapen är om dessa stavningsnormer. Denna kan i och för sig finnas i hög utsträckning hos t.ex. personer med vissa historiska eller språkliga kunskaper eller hos befolkningen i vissa avgränsade delar av landet. Detta kan dock inte sägas innebära att det rent allmänt finns en risk för förväxling. Det relevanta vid bedömningen av förväxlingsrisken måste i stället vara hur allmänt omfattad kunskapen är i befolkningen i stort om uttalet till följd av dessa stavningsnormer. Detta torde vara något som det många gånger kan vara vanskligt att uttala sig om. Försiktighet måste därför iakttas vid prövningen av om en sådan stavningsnorm är en allmänt omfattad kunskap i befolkningen.

Bedömningen i detta fall

22. Som framgår av yttrandet från Institutet för språk och folkminnen har aa som tecken för å-ljudet funnits i svenskan i äldre tid och i danskan och norskan stavades å-ljudet på detta sätt ända in på 1900-talet. Numera lever denna stavning kvar i vissa namn, och beträffande namn där –gaard ingår är det företrädesvis sådana som har sitt ursprung i dessa nordiska grannländer.

23. Det är dock långt ifrån alltid så att aa i namn ska uttalas med å-ljud och som exempel kan nämnas namnen Haag och Haals. För många människor är det nog i regel inte närliggande att uttala å-ljudet i andra fall än när bokstaven å förekommer. Utifrån det exempel som Institutet för språk och folkminnen lämnar kan inte den slutsatsen dras att det är en allmänt omfattad kunskap i befolkningen att –gaard i efternamn ska uttalas med ett å-ljud.
24. Det som därefter måste prövas är den språkliga likheten mellan Magaard om namnet skulle uttalas med ett a-ljud och Magård. Beträffande uttalet så kommer den enda skillnaden vara vokalskillnaden i den andra stavelsen och detta mellan två vokaler som lättare kan förväxlas än t.ex. vokalerna a och e. Vad som ytterligare ökar risken för förväxling är att betoningen i bägge namnen torde komma att ligga på den första stavelsen. Skillnaden i uttal är därför inte så tydlig som måste krävas för att förväxlingsrisk inte ska föreligga (jfr exemplen i punkt 11, se även SOU 1964:14 s. 19).
25. Vad gäller stavningen skiljer sig å mer från ett aa än ett enkelt a. Detta är dock inte tillräckligt för att en förväxlingsrisk inte kan anses föreligga. Det finns således även beträffande stavningen en språklig likhet mellan namnen Magaard och Magård.
26. Vid bedömningen av förväxlingsrisken återstår att pröva om det finns en konkret sådan och det som aktualiseras i målet är om namnen uppfattas som olika namn rent visuellt. Vad som det då finns anledning att särskilt beakta är att bokstaven å, i likhet med bokstäverna ä och ö, är tydligt markerad rent visuellt med sitt diakritiska tecken, dvs. ringen över ”å”. Med hänsyn till detta och de stavningsmässiga skillnader som finns i övrigt får efternamnen Magaard och Magård anses skilja sig åt tillräckligt mycket visuellt för att förväxlingsrisk inte kan anses föreligga.

DOM

Mål nr
920-19

27. Enligt Högsta förvaltningsdomstolens mening kan således efternamnet Magård inte anses vara förväxlingsbart med efternamnet Magaard. Överklagandet ska därmed bifallas.

I avgörandet har deltagit justitieråden Margit Knutsson, Erik Nymansson, Mahmut Baran, Leif Gäverth (skiljaktig) och Helena Rosén Andersson.

Föredragande har varit justitiesekreteraren Birgitta Fors Almassidou.

SKILJAKTIG MENING

Justitierådet Gäverth är skiljaktig och anför följande.

1. En av flera viktiga förändringar som införandet av en namnlag innebar var att det materiella rättsskyddet förbättrades för egenartade släktnamn (se t.ex. första lagutskottets utlåtande nr 31 år 1963 s. 27 och SOU 2013:35 s. 373 f.). Under senare år har det enskilda intresset av ett administrativt skydd av efternamn ökat. Namnet betraktas nämligen i dag som en värdefull tillgång av många enskilda. För vissa ses ett namnbyte som ett sätt att skapa sig en unik identitet. För andra –

DOM

Mål nr
920-19

som har förvärvat ett ovanligt efternamn i familjerättslig ordning – handlar det om att behålla sin identitet genom att skydda efternamnet från utomstående som gärna vill förvärva ett namn med en redan känd prägel (prop. 2015/16:180 s. 48).

2. I syfte att skydda efternamn som anses egenartade innehåller 15 § första stycket 1 lagen om personnamn ett administrativt skydd. Skyddet har stärkts i förhållande till motsvarande bestämmelse i tidigare namnlag på så sätt att det numera räcker att förväxlingsrisk föreligger. Tidigare omfattade skyddet det fallet att det sökta namnet lätt kunde förväxlas med ett namn som omfattades av skyddet. Denna skärpning motiveras av rätten att slippa intrång i sin namnrätt (a. prop. s. 48, se även a. SOU s. 375 f.).
3. Det administrativa skyddet innebär att när någon ansöker om att förvärva ett nytt efternamn ska Skatteverket bl.a. pröva om det föreligger en förväxlingsrisk med ett redan i laglig ordning förvärvat namn som är tillräckligt unikt. Med unikt avses att högst 2 000 personer i landet bär namnet lagligen (16 §, se även a. prop. s. 50). Om sådan förväxlingsrisk föreligger ska det sökta namnet som huvudregel inte godkännas. Namnbyte kan dock godkännas om särskilda skäl föreligger (13 § första stycket). Här avses i första hand ett befintligt namn som sökanden har en beaktansvärd anknytning till, eller att sökanden under lång tid faktiskt burit ett visst namn och nu önskar en formell rätt att bära detta (a. prop. s. 103).
4. Den prövning som ska göras är om det föreligger förväxlingsrisk vad gäller stavning och uttal. Det är den språkliga likheten som ska stå i centrum för bedömningen av förväxlingsrisken. Hänsyn ska dock även tas till andra faktorer, som att namnen trots språklig likhet uppfattas olika visuellt. Även den konkreta förväxlingsrisken ska alltså bedömas (a. prop. s. 107).
5. Att konstatera om det föreligger en förväxlingsrisk mellan ett sökt namn och ett redan existerande namn har ansetts utgöra ett av de besvärligaste momenten vid prövningen av namnförvärv (se t.ex. SOU 1960:5 s. 145 och SOU 2013:35 s. 366).

6. När det gäller frågan om det föreligger en förväxlingsrisk mellan uttalet av vokalen å i ett namn och den dubbeltecknade vokalen a i ett annat namn, när namnen i övrigt är snarlika, kan man konstatera att det många gånger är uppenbart att den dubbeltecknade vokalen a uttalas som å, se exempelvis förnamnen Aase och Aage eller efternamnen Aagerup och Aagaard. Dessa har alla en skandinavisk – främst dansk-norsk – bakgrund. I vissa fall ska dock den dubbeltecknade vokalen a uttalas med ett långt a-ljud, se t.ex. Haag eller Haal(s) eller i de fall sistnämnda namn ingår som ett efterled i ett efternamn, –haal. Dessa namn har däremot inte bakgrund i en skandinavisk namntradition. Någon gång kan det emellertid föreligga osäkerhet om uttalet av den dubbeltecknade vokalen a och det kan möjligen vara så att uttalet av ett sådant namn skiljer sig åt i landet och kanske även mellan olika åldersgrupper.
7. Med hänsyn till de svårigheter av språklig natur som uppkommer bl.a. när det gäller att bedöma om det föreligger förväxlingsrisk mellan ett sökt namn och det namn detta ska relateras till, har det i lagen om personnamn införts en bestämmelse (40 §) om att namnmyndigheten, vid behov, ska begära in yttrande från en myndighet eller någon annan med särskild kunskap (prop. 2015/16:180 bl.a. s. 128).
8. Det avgörande för frågan om en förväxlingsrisk föreligger mellan det sökta namnet Magård och det namn detta ska relateras till, Magaard, är främst hur det senare ska uttalas. Högsta förvaltningsdomstolen har inhämtat yttrande i målet från Institutet för språk och folkminnen, vari myndigheten anför att förväxlingsrisken mellan Magård och Magaard är påtaglig avseende uttalet och att skillnaden gällande det visuella är marginell. Myndigheten anför vidare att det är allmänt vedertaget att uttalet av ”aa” är ”å” i ett personnamn. Myndigheten menar att det tydligt föreligger en förväxlingsrisk mellan det sökta efternamnet Magård och det befintliga Magaard. Jag saknar anledning att ifrågasätta denna bedömning. Vad AA anför medför ingen annan bedömning.

DOM

Mål nr
920-19

9. Mot bakgrund av det ovan anförda saknar jag således anledning att ifrågasätta de bedömningar underinstanserna har gjort. Det föreligger därför, enligt min mening, en sådan förväxlingsrisk som avses i 15 § första stycket 1 beträffande det sökta namnet Magård och det befintliga namnet Magaard.
10. AA har anført att namnet Magård hänför sig till en gård som tidigare funnits i släkten, men som numera inte gör det. Detta utgör enligt min mening inte sådana särskilda skäl för att få förvärva det sökta namnet som avses i 13 § första stycket. Inte heller har några andra skäl som kan anses utgöra särskilda skäl för förvärvet framförts.
11. Högsta förvaltningsdomstolen borde enligt min mening ha avslagit överklagandet.